

A tragikus titok

Raffay Ernő: Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal.

Tornado–Danenija, Budapest, 1990.

Raffay Ernő: Trianon titka, avagy hogyan bántak el országunkkal... című könyvét bírálva egyszerre nagyon könnyű és nagyon nehéz a feladatomban csak kifogásaim vannak; nagyon nehéz, mert meg kellene találnom a választ arra a kérdésre, hogy 1990-ben miért született meg egy ilyen könyv a trianoni békeszerződésről.

Raffay szemléletének ugyanis az a tétel az alapja, hogy a trianoni béke a magyar nemzet tragédiája, amit igazságtalanul szenvedett el. Ezt azonban nem történeti tényként fogadja el, hanem a mai politikai lépések fő mozgatójának tartja: „Meg kell őriznünk a reményt és tudnunk kell jogainkat a Kárpátok medencéjében.” (5. o.) Raffay könyve – véleményem szerint – a magyar revíziós politika létjogosultságát kívánja igazolni.

A könyv a szerző szándéka szerint „nem a szűk történész szakma, hanem az egész magyar nép számára készült.” (5. o.) Ezzel a definícióval kapcsolatban két probléma merül fel. Egyrészt politikai mondanivalója nyilvánvalóan az, hogy mind a tizenötmillió magyar könyvének szánta, másrészt a meghatározás azt jelzi, hogy a könyv műfaja meglehetősen kérdéses. A tanulmány műfaji követelményeinek sem formai, sem tartalmi szempontból nem felel meg. Inkább politikai iratnak tarthatjuk a könyvet, s ez még súlyosabbá teszi hibáit.

Ha egy tanulmány iránt támasztható követelményekkel szembesítem a könyvet, akkor formai szempontból legfőbb hiányossága az, hogy nincsen jegyzetapparátusa; néhol a közölt dokumentum pontos forrását sem adja meg a szerző. További feltűnő dolog az, hogy a közölt francia nyelvű dokumentumok háromszor szerepelnek a szövegben: egy-

szer a főszöveg részeként, egyszer elkülönítve magyarul, majd a dokumentum egy részlete franciául. Ennek az ismétlésnek semmi funkciója nincs; az a gyanúm, hogy csupán a könyv terjedelmének a növelése volt a cél.

Tartalmi szempontból a legfőbb probléma abban keresendő, hogy a szerző nem döntötte el, hogy tulajdonképpen mivel is kíván foglalkozni. Ez nyilvánvalóan összefügg azzal, hogy a könyv műfaja sem meghatározott. A címből arra következtethetnénk, hogy a szerző arra vállalkozott, hogy megismertet bennünket a trianoni békeszerződés létrejöttének körülményeivel, a békét létrehozók közötti esetleges nézeteltérésekkel, illetve a magyar kormányok méltányos béke elérése érdekében tett lépéseivel. Ezt a cím alapján elvárható, átfogó áttekintést a szerző nem tudta megvalósítani. Nem állapította meg műve időhatárait sem: el kellett volna döntenie, hogy csak a békeszerződés közvetlen előzményeivel és következményeivel foglalkozik-e, vagy egy hosszabb folyamat részeként tárgyalja-e témáját. Lehetséges, hogy az utóbbi volt eredeti szándéka, hiszen megemlíti a múlt századi nemzetiségi mozgalmakat, illetve a magyar nemzetiségi politikát; azonban az a mintegy fél oldal, amit e kérdésnek szentel, nem elegendő. A magyar nemzetiségi politikát egyfelől engedékenységgel jellemezte a szerző szerint, amely „ugyanakkor nem párosult a magyar nemzeti érdekek következetes védelmével.” (7. o.) Mit ért Raffay „magyar nemzeti érdekek” alatt? Minden bizonnyal azt, hogy meg kellett volna akadályozni, hogy a nemzetiségi mozgalmak elérhessék azt a pontot, amelyen átlépve már politikai követeléseik vannak, s hogy ezek a követelések a Magyarországtól való elszakadásig eljussanak. Raffay tulajdonképpen a két világháború közötti szemlélet folytatója annyiban, hogy a történelmi Magyarországot veszi az egyetlen elfogadható ki-

indulási alapnak. Fel sem merült benne, hogy a nemzetiségi mozgalmak törekvése saját nemzeti állam kialakítására jogos és természetes törekvés volt; nem veszi figyelembe, hogy a békeszerződés nem csak színmagyar területeket szakított el, hanem olyanokat is, ahol többségben éltek a más nemzetiséghez tartozók. Ezt figyelmen kívül hagyják a könyv végén található térképek is, amelyek más országokra alkalmazzák „Trianon kegyetlenségét”. Az a véleményem, hogy ez meglehetősen ízléstelen és történelmietlen ötlet volt; azt jelzi, hogy a trianoni békeszerződést csupán területi kérdésként fogja fel a szerző, ezzel együtt pedig azt, hogy a területi kérdés pusztán felvetése is jogtalan volt az első világháború után.

Természetes, hogy Trianonnal kapcsolatban erős érzelmek élnek bennünk. Az is természetes, hogy a témával foglalkozó történész sokkal erőteljesebben éli ezt meg; és el tudom képzelni, hogy a teljes tehetetlenség érzése egyoldalú álláspontot alakít ki benne. Azonban az a véleményem, hogy Raffay Ernő óriási hibát követett el a kérdés érzelmi megközelítésével, s ez a hiba csak érthető, de nem menthető. Könyve több helyen a szomszéd országok államalkotó nemzeteit kollektívan minősítő, sértő kifejezéseket tartalmaz: őket teszi a szerző felelőssé, tehát bűnössé a békeszerződésért, illetve a magyar kisebbségek helyzetéért. Ez az álláspont annak következménye, hogy a Monarchián belüli nemzetiségi mozgalmak politikai törekvéseit nem ismeri el jogosultnak. „A magyar lakosság ... megtanulhatta, hogy a román uralom az első perctől kezdve az erőszakot és elszegényedést jelenti.” (21. o.) „A csehek ... féktelen terrorral félemlítették meg és kényszerítették menekülésre a Felvidék magyar lakosságát.” (58. o.), „A szerb–román ellentét ... majdnem háborúba torkollott a két idegen területabló között.” (43. o.). Az ilyen kitételek nem egy higgadt történelmi elemzés jellemzői; alkalmasak az említett népek iránti gyűlölet és előítéletek felkeltésére, illetve azok fokozására;

másrészt hivatkozási alapul szolgálhatnak a magyar nacionalizmus igazolására, a magyarság mint kollektívum román-, cseh- és szerbellenességének bizonyítékai lehetnek. Ez a „szélsőségek erősítik egymást” tipikus esete. Egy Bratianutól származó idézet után a következő áll: „Íme egy liberális párti politikus a Balkán-félszigetről!” (108. o.) Ebben a mondatban két negatív minősítés olvasható: a „liberális párti” és a Balkán. Tudom, hogy általánosan elfogadott jelenség közösségek, illetve földrajzi területek nevének minősítésként (általában negatív minősítésként) való használata. Én nagyon helytelennek tartom, hogy egyes csoportok neve negatív jelzővé válik, mert ez akadályozza, hogy az adott csoporthoz tartozó embereket előítéletek nélkül ítéljük meg önértéküknek megfelelően. Ez a nyelvhasználat olyan gondolkodásbeli torzulást jelez, ami alkalomadtán valóságos tömeghisztériává alakulhat át

Raffay könyvének nagy része Erdéllyel foglalkozik, így műve első számú célpontja Románia. Több helyen előfordul, hogy az akkori eseményeket a szövegből „kiszólva” az 1945 óta történt események fényében ítéli meg. Erre jellemző a következő idézet: „A boldogulás, amely csak Nagy-Románia ölében lehetséges, a megszállás óta eltelt 70 év alatt mindenki számára egyértelművé vált.” (70. o.) Ezek a kiszólások is azt a véleményt erősítik meg bennem, hogy ez a könyv tulajdonképpen politikai irat.

A 63. oldalon a következő megjegyzést ékelte be a szerző a szövegbe: „Bizonyos események ismertetésével nem a gyűlöletet, hanem az emlékezetet akarjuk erősíteni, abból a célból, hogy velünk ilyesmik soha többé meg ne történhessenek.” Az a tény, hogy a szerző szükségesnek látta leszögezni, hogy műve nem a gyűlöletet kívánja erősíteni, azt jelzi, hogy talán ő is érezte, hogy a könyv nem felel meg a „harag és részrehajlás nélkül” alapvető követelményének. De ez a mondat más szempontból is érdekes. Megadja a magyarázatot arra, hogy Raffay miért érzelmi alapon köze-

líti meg a kérdést, s hogy ez a megközelítés miért teszi lehetetlenné az objektív elemzést: azért, mert fél. Fél egyrészt attól, hogy még egy ilyen trauma éri Magyarországot, másrészt félti a határon túl élő magyar kisebbséget. Ez a félelem okozza azt, hogy a békeszerződés következményeinek megszűnését csak a békeszerződés megváltoztatásával tudja elképzelni. Véleményem szerint a békeszerződés következményeit máshogy is meg lehetne szüntetni, bár lehet, hogy ez egyelőre az utópia fogalmába tartozik. Nevezetesen olyan légkör kialakításával, amelyben a határoknak csak földrajzi jelentőségük van. Ennek viszont az a politikai és társadalmi feltétele, hogy a szomszéd népekre ne haraggal és féle-

lemmel vegyes lenézéssel tekintsünk. Erre könnyű lenne azt felelni, hogy ők is ezt teszik velünk, kezdjék ők a változtatást. A közép- és kelet-európai térség nincs olyan helyzetben, ahol ez az álláspont tartható lenne. Talán az lehetne a megoldás, hogy a nemzeti, vallási stb. hovatartozás csak másodlagos tényező lenne az önmeghatározásban; azaz egy olyan szemlélet, ahol az egyén az alapvető egység, a viszonyítási alap, az individuum, akinek elsődleges meghatározója a másokkal egyenlő emberi méltósága, ami mellett minden más csak másodlagos és tulajdonképpen esetleges tényező.

Berkes Tímea